

ÉRTEKEZÉSEK

EMLÉKEZÉSEK

6842

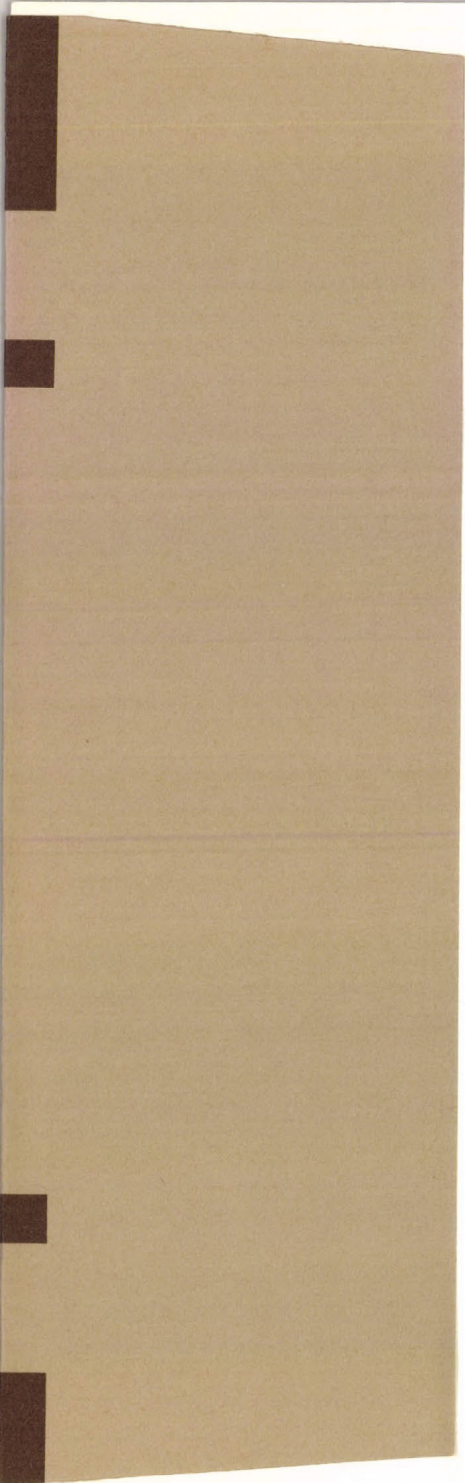
KERESZTESI BÉLA

AZ ERDÉSZETFEJLESZTÉS
FŐ IRÁNYAI
AZ ELMÚLT HÁROM
ÉVTIZEDBEN

35

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

ÉRTEKEZÉSEK
EMLÉKEZÉSEK

ÉRTEKEZÉSEK
EMLÉKEZÉSEK

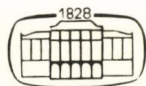
SZERKESZTI
TOLNAI MÁRTON

KERESZTESI BÉLA

AZ ERDÉSZETFEJLESZTÉS
FŐ IRÁNYAI
AZ ELMÚLT HÁROM
ÉVTIZEDBEN

AKADÉMIAI SZÉKFOGLALÓ

1983. MÁRCIUS 28.

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

A kiadványsorozatban a Magyar Tudományos Akadémia 1982. évi CXLII. Közgyűlése időpontjától megválasztott rendes és levelező tagok székfoglalói — önálló kötetben — látnak napvilágot.

A sorozat indításáról az Akadémia főtítkárának 22/1/1982. számú állásfoglalása rendelkezett.

ISBN 963 05 4085 1

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója

Felelős szerkesztő: Klaniczay Júlia

A tipográfia és a kötéstervezés Löbblin Judit munkája

Műszaki szerkesztő: Érdi Júlia

Terjedelem 1,58 (A/5) ív — AK 1800 k 8587

HU ISSN 0236-6258

14151 Akadémiai Kiadó és Nyomda

Felelős vezető: Hazai György

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1985, Keresztesi Béla

Printed in Hungary

A magyar erdészet (erdőgazdaság, elsődleges faipar és fakereskedelem) tervszerű fejlesztésének a kezdetei az I. világháborút követő időszakban alakultak ki. Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása és felbomlása után a Magyarországgal 1920 nyarán megkötött trianoni békeszerződés kimondta a többségben nemzetiségek által lakott területeknek a szomszédos országokhoz való csatolását. Az elcsatolt területek számottevő részben az erdős hegységekből kerültek ki. Az ország erdőterülete 7,4 millió ha-ról 1,1 millió ha-ra csökkent. A mai Magyarország síkságainak és dombságainak erdei korábban a faellátásban csak alárendelt szerepet játszottak, az ország fenyő-, hengeresfa- és fűrészáru-szükségletét a Kárpátok erdeiből biztosították. Így érthető, hogy a mai Magyarország területén a múlt században, de még századunk elején is még a nagy erdőbirtokok is sarjerdő-üzemmódban tűzifa és vékony szerfa termesztésére rendezték be erdeiket. A fenyők a Trianon előtti Magyarország erdőségeinek 24%-át foglalták el, 1920-ban pedig csak 4,1%-át. Ennek következtében a fenyőfaszükségletet teljes egészében behozatal útján kellett fedezni.

Ez a kedvezőtlen erdőgazdasági helyzet felrázta az erdészeti közvéleményt, elsősorban a haladó gondolkodású erdőmérnököket, akik Kaán Károly akadémikusnak az irányításával az adottságoknak megfelelő erdőgazdaságpolitikát dolgoztak ki. Ennek legfontosabb programtégeiként megemlíthetjük az Alföld fásítását, a kopárok újraerdősítését, a tarvágásos erdőgazdálkodás felváltását a felújítógázásos gazdálkodással, és az üzemterv szerinti erdőkezelés törvényerejű kiterjesztését a magánerdőkre is. Ez az erdőgazdaság-politika azonban sok tekintetben ellenkezett a magánerdőbirtokosok érdekeivel. Ezért a két világháború között csak kis részben valósulhatott meg.

A közösség érdekeit szolgáló korszerű erdőgazdálkodás megvalósításának előfeltételeit a felszabadulás teremtette meg. Az erdők államosításával lehetővé vált a jövő érdekeit is szem előtt tartó erdőgazdálkodás fokozatos megvalósítása. 1954-ben a földművelésügyi miniszter megbízásából tervet dolgoztunk ki az erdészeti tudományos alapokon való fejlesztésére, melyet a Minisztertanácsnak az erdőgazdasági termelés fejlesztéséről 1954-ben hozott 1040/1954. számú, valamint a faipar fejlesztéséről és a fatakarékosságról 1955-ben elfogadott 3009/1955. számú határozata törvényerejű fejlesztési programmá tett. Erede-

tileg e határozatokat hat évre (1955–1960) szántuk, irányelveik azonban mostanáig hatottak. Előadásomban végrehajtásuk tapasztalatait próbálom összefoglalni. Az erdészetben nálunk az átlagos termelési időszak 50 év, vagyis az erdők átlagban 50 éves korukban kerülnek kivágásra, kitermelésre. Ezt figyelembe véve a fejlesztési fő irányok értékelésére az eltelt három évtized elegendőnek látszik.

Ezek a határozatok foglalták össze nálunk először az erdőgazdálkodás és az elsődleges fafeldolgozás szocialista irányelveit, melyeket a következő fő célkitűzésekből kiindulva dolgoztunk ki:

— az erdők élőfakészletének bővített újratermelése,

— a termelt fa minőségének javítása,

— az erdővagyron több célú hasznosítása,

— az erdőgazdaság gépesítése (iparszerűvé alakítása),

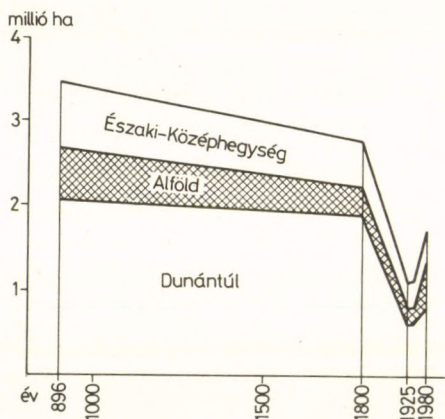
— a hazai fanyersanyag-bázisnak megfelelő faipari rekonstrukció és fejlesztés.

Az ötvenes évek kezdetén a *bővített újratermelést* a túlzott mértékűnek ítélt fakitermelés csökkentésével és az erdőterület nagyarányú növelésével tartották megvalósíthatónak. Az 1040-es határozat ettől főként abban tért el, hogy az erdőterület nagyfokú növelése mellett előtérbe helyezte a meglévő erdők — főként a faellátásban döntő szerepet játszó természet-

szerű erdők — belterjes nevelését és felújítását, és ezek együttes kihatásaként bátran előíranyozta a fakitermelés számottevő növelését.

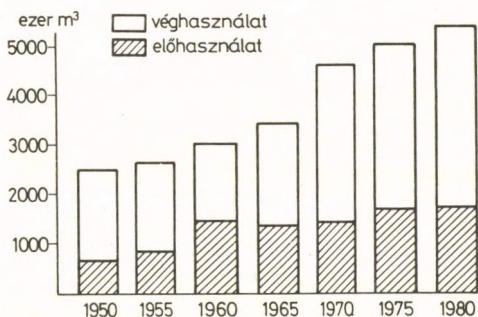
A Kaán-féle Alföld-fásítási programot országos fásítási programmá szélesítettük és korszerű ökológiai alapon továbbfejlesztettük. Az erdőket, az erdészeti ökológiai adottságokat tekintve a XVIII. század végén még viszonylag kedvező állapotok uralkodtak az országban, ami azután a kiterjedt erdőirtások és a nagy vízszabályozási munkák következtében a II. világháborúig nagyon előnytelenül megváltozott. Az alapjában a XIX. században végzett árvízvédelmi munkák eredményeként országgrésznyi terület, összesen mintegy 2 millió ha vált ármentesítetté. Európában nekünk van a legnagyobb ármentesített területünk, Hollandiában mintegy 1,4 millió ha, Olaszországban mintegy 0,7 millió ha az ilyen terület. Ami az erdőket illeti, a XVIII. század végén 2,8 millió ha erdönk lehetett, az I. világháborút követő években pedig mindössze 1,1 millió ha. Tehát viszonylag rövid idő, egy évszázad alatt 1,7 millió ha erdőt irtottak ki, ami az ármentesítéssel, a lakosság növekedésével, a jobbágyfelszabadítással, a földművelés terjeszkedésével és az ipar fejlesztésével állt kapcsolatban. A két világháború között érdemi változás alig történt. A felszabadulás után viszont a nagyfokú új erdőtelepítés és fásítás, valamint a

vízgazdálkodás fejlesztése következtében előnyösen kezdett változni a természeti környezet. Ez idő szerint az országrésznyi ármentesített területet hatalmas ökoszisztémának tekintjük, melynek szabályozása a hosszú távú társadalmi-gazdasági fejlődést figyelembe vevő erdő- és vízgazdálkodási koncepció alapján történik. A tudatosan formált és folyamatosan szabályozott erdő- és vízviszonyok teremthetik meg ugyanis elsősorban a mezőgazdasági és erdőgazdasági termelés területi és hidrológiai feltételeit, valamint a letelepedés és a közlekedés biztonságát. A természeti környezet fejlesztése szempontjából célszerűnek tartjuk, ha az erdők a mezőgazdasági földekkel és fásításokkal, valamint a víztározókkal és öntözött földekkel szerves egységet, tudatosan kialakított optimális tájszerkezetet képeznek. Az eltért erdészeti eredményeket az 1. ábra mutatja. Eszerint az Alföld-fásítási program idején 1925–1938-ig az erdőterület 15,2 ezer harral, a szocialista országos fásítási program idején, 1946–1980 között, 486 ezer harral növekedett. Vagyis a felszabadulás után évente közel annyival nőtt az erdőterület, mint a két háború között negyedszázad alatt. Az alapvető változás az Alföldön következett be. Ennek erdőterülete az Alföld-fásítási program idején 4,7%-kal, az országfásítási program idején pedig 134,8%-kal lett nagyobb.

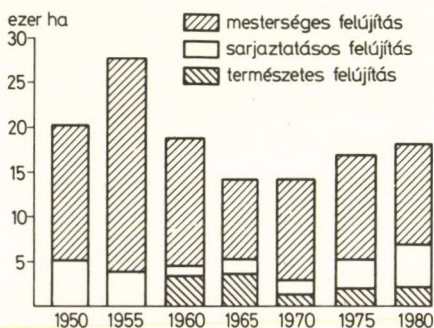
1. ábra. Az erdőterület változása országrészenként

Az erdőgazdaság-fejlesztési kormányhatározat rendelkezéseinek végrehajtására 1956-ban szakírói kollektívában, a sárvári gyertyános-tölgyesek évtizedes nagyüzemi kísérleti tevékenységének elemzése alapján új erdőművelési rendszert dolgoztunk ki. A cél, melyet ezzel el akartunk érni: a vastag, értékes faválasztékok minél gyorsabb megtermelése, a véghasználati fatömeg értékének számottevő növelése, s a távolabbi jövőt tekintve: a meglévőknél jobb, értékesebb erdők létrehozása. Az új erdőnevelési irányelvek megvalósítása együtt járt az előhasználati fakitermelés — erdőtisztítás és -gyérítés — jelentős növelésével (2. ábra). A legnagyobb teljesítményt 1960-ban érték el, amikor az összes fakitermelés 47,8%-a került ki

2. ábra. A fakitermelés vágásmódok szerinti megoszlása az állami erdőgazdaságok erdeiben

az előhasználatokból. A felújító vágásokat, melyek lehetővé teszik az évezredek alatt kialakult erdei ökoszisztémák és populációk megőrzését, 1945 előtt a magánkézben levő erdőbirtokokon nemigen alkalmazták. Elterjesztésüket az 1954. évi fejlesztési határozat rendelte el; az eredményeket a 3. ábra mutatja. Ez az ábra három jól elkülöníthető időszakra (1950–1955, 1960–1965 és 1970–1980) osztható. Az első időszakban felfokozott mesterséges erdőfelújítás folyt, azonban nem tartották nyilván külön a sarjaztatásos és külön a természetes felújítást. A második időszakban nagy teret kapott a természetes felújítás, megvoltak ugyanis hozzá a szükséges feltételek: pénz, munkaerő, tapasztalt vágásvezető erdészek, valamint a kíméletes fadóntást és a fa erdőből való kiszállítását lehetővé tevő gépek, szál-

3. ábra. Az erdőfelújítás felújítási módok szerinti megoszlása országosan

lítőeszközök. Az 1968. évi gazdasági reform a 15–30 éves természetes felújítási időszak ilyen feltételeit már kevésbé biztosította. Háttérbe szorult a jövő erdejével való törődés is, az éves pénzügyi eredmény, a jövedelmezőség vált a vállalatok egyedüli vagy uralkodó sikermutatójává. Nagy károkat okozott a természetes újulatokban az erdők vadeltartó képességét messze meghaladó vadállomány is. Mindennek következtében újra és jórészt indokolatlanul teret nyert a sarjzatatás.

Fatermékeink a nemzetközi piacokon nem kapósak. A lombosfák, melyeket exportálunk, gyenge minőségűek, a fatermékek megmunkáltsága alacsony fokú. Különösen a mostani válság tapasztalatai alapján világos, hogy a nemzetközi piacon jövője csak a jó minőségű fának és a jobban megmunkált faipari termé-

keknek lehet. Ezért *jobb minőségű fát kell termelnünk*. Az erdészeti nemesítési kutatás ehhez rendelkezik megfelelő, realizálható eredményekkel. Az Országos Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanács eddig 10 nyár-, 5 fűz-, 10 akác-, 1 erdeifenyő-, 1 lucfenyő- és 1 szilfajtát minősített. A nemesítési célkitűzések között a fő figyelmet a minőségre fordítottuk, a jó törzsalakra és a nagy iparifa-kihozatalra. A jövőben nagyobb figyelmet kell szentelnünk a gyors növekedésnek, és a betegségekkel szembeni rezisztenciának. Magam az ötvenes évek óta foglalkozom a legfontosabb gyorsan nöövő fajok, a nyárok és az akác nemesítésével. Itt röviden az akác nemesítéséről szeretnék szólni.

Az akácerdők ez idő szerint az ország összes erdőterületének 18,2%-át foglalják el. Ez a faj megthonosítása óta szorosban kötődik a mezőgazdasághoz: az összes akácerdő 60%-a ma is a tsz-ekben és állami gazdaságokban van. A második világháború előtt az autark kisparaszt gazdaságok kedvelt faja volt, melyek fáját jól fel tudták használni legkülönbözőbb szükségleteik kielégítésére. A mezőgazdaság kollektivizálása után a meglévő akácerdők számottevő részben gyenge minőségű fáját a faipari üzemek nem tudták feldolgozni. Az akác nemesítését a faipar és a méhészet egyaránt ösztönözte.

A szelekciós nemesítés során az ország összes akácerdeit sajátos származási kísérletnek tekintettük, kiválogattuk közülük a legkiválóbb erdőrészleteket, majd ezekből a legjobb törzsfákat. Ezután ezek vegetatív utódjaiból fajtakísérleteket, majd az ígéreteseknek bizonyultakból termesztési kísérleteket létesítettünk. A 10 minősített akácfajtát az alapvető nemesítési célok szerint három csoportba oszthatjuk:

— alapvető cél a fűrészipari feldolgozásra alkalmas rönk termelése: 'Nyírségi', 'Kiskunsági', 'Jászkiséri', 'Appalachia', 'Pénzesdombi' és 'Üllői' akác

— alapcél az oszlop- és rúdfa termelése (bányafa, szőlő- és gyümölcstám, kerítésoszlop, komlóoszlop): 'Zalai', 'Császártöltési' és 'Szajki' akác,

— alapcél a méhlegelő-javítás: 'Rózsaszín AC' akác.

Néhány fajta erdészeti és méhészeti célra is jó, kettős hasznú. Ilyenek: a 'Kiskunsági', a 'Jászkiséri', a 'Zalai' és a 'Császártöltési' akác.

A felsorolt fajtákat a Gödöllői Arborétumban létesített fajtakísérlet adatai alapján értékeltük. A kísérleti parcellák fáit a következő négy minőségi osztályba soroltuk:

1. értékes ipari fát adó, egyenes, hengeres törzsű fa,

2. átlagos minőségű ipari fát adó, egyenes törzsű fa,

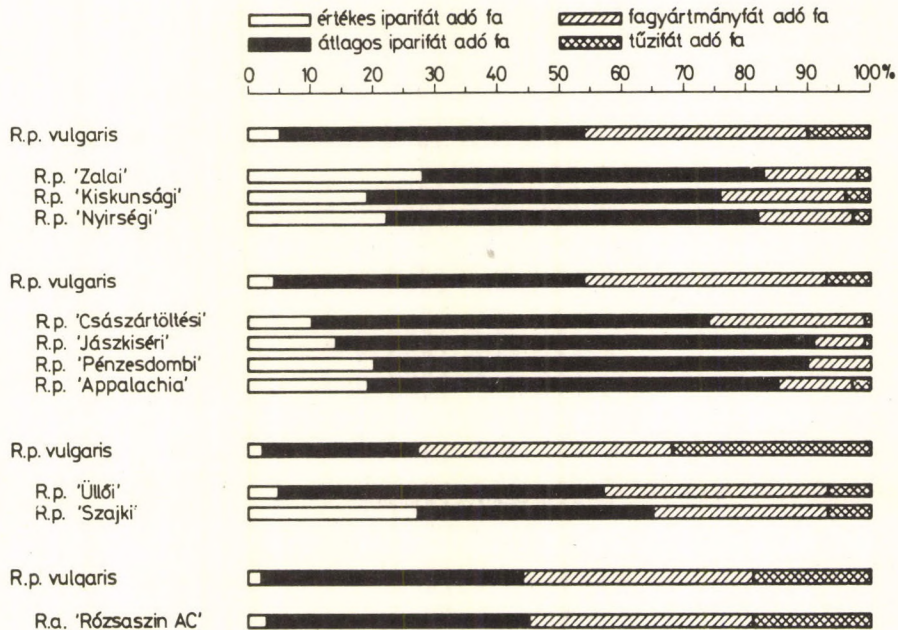
3. fagyártmányfát adó, görbe törzsű fa,

4. tűzifát adó, alacsonyan koronába bomló, erősen görbe törzsű fa.

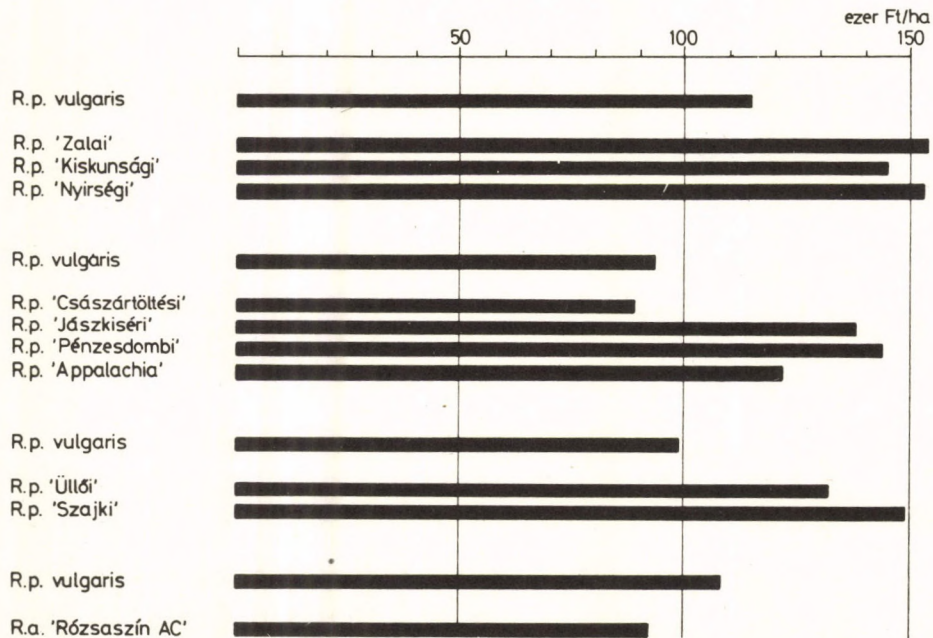
Az értékelésben meghatározó az első két osztály részaránya (4. ábra). A minőségi osztályokból a vágáskorban kitermelhető iparifaválasztékokat Dérföldi Antal méretcsoportos iparifa-tervezési eljárásával számítottuk. Ezen választékok együttes forintértéke adja az ún. összetett fakitermelési értéket, vagyis az erdő vágáskorban várható értékét (5. ábra). Az ábra szerint ezt az értéket tekintve a fűrészselhető fát adó fajták a jelenleg termesztett közönséges akácot 26–54%-kal, az oszlop- és rúdfát termő fajták pedig 37–52%-kal (kivétel a 'Császártöltési' akác) múlják felül.

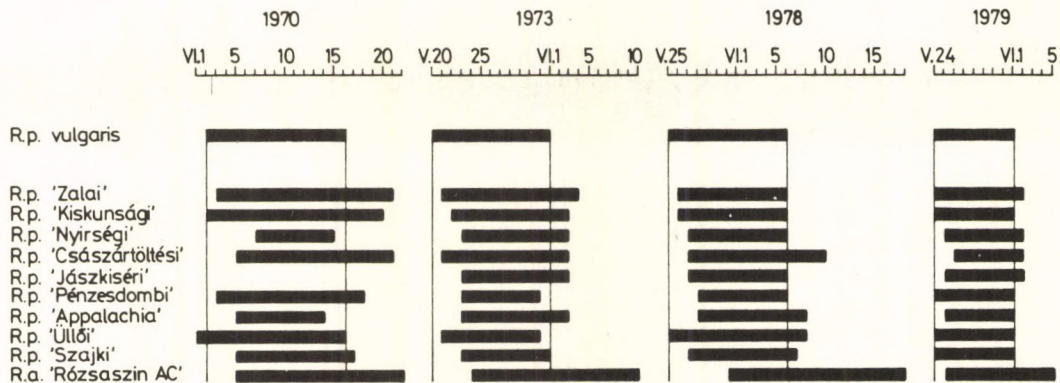
Magyarországon az áruméztermelés alapját az akácerdők adják. Az akácvirágzásnak kedvező években az értékesített méznek 50–60%-a akácméz. A mézexport devizabevétele 1982-ben 16,5 millió dollár volt. A Hungaronektár későn virágzó és sok nektárt termő ackáfajták kineumesítését anyagilag is támogatja. A 'Rózsaszín AC' akác egy héttel később fejezi be a virágzást, mint a közönséges akác (6. ábra). A közönséges akác cukorértéke — egy virág 24 óra alatt termelt nektárjának cukortartalma — 0,8–1,0 mg, a 'Rózsaszín AC' akácé 1,9 mg, a

4. ábra. Az akác-fajtakísérlet fájnak osztályozása

5. ábra. Az akácfajták összetett fakitermelési értéke

6. ábra. Az akácfaajták virágzási ideje

'Császártöltési'-é 1,8 mg, a 'Kiskunsági'-é 1,56 mg és a 'Jászkiséri'-é 1,48 mg. Az Országos Tervhivatal elnöke, tekintettel a méz-export gazdasági jelentőségére 1982-től kezdve méhlegelő-javítás céljából célcsoportos állami beruházást biztosított évente 1000 ha új erdő telepítésére nemesített akácfajtákból.

A megközelítőleg mindössze egy évszázados múltra visszatekintő *tudatos erdőgazdálkodás, fatermesztés teljesítményének a mérésére* az ember által létrehozott erdőket, az ún. *mesterséges faállományokat* tartják a legmegfelelőbbnek. 1967 áprilisában az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezési Szervezete (FAO) védnöksége alatt Ausztráliában, Canberrában világerőtekezletet tartottak a mesterséges faállományokról és azok ipari jelentőségéről. Az értekezlet dokumentumaiból az 1. táblázatba azokat az élenjáró országokat gyűjtöttem ki, melyekben az eddigi erdőgazdálkodás során félmillió hektáron vagy annál nagyobb területen hoztak létre ilyen faállományokat. A táblázatban ezeket aszerint csoportosítottam, hogy a mesterséges faállományok hány százalékát adják az összes erdőterületnek. Az első helyen Nagy-Britanniával együtt Magyarország áll. Mi ez ideig egymillió hektáron végeztünk a természeti adottságoknak jól megfelelő mesterséges erdősítést, melynek számottevő részéből a természetes erdőkkel közel

1. táblázat
MESTERSÉGES FAÁLLOMÁNYOK
AZ ÉLENJÁRÓ ORSZÁGOKBAN

Ország	Területe millió ha	Aránya az erdőterület %-ában
Magyarország	1,00	71,9
Nagy-Britannia	1,27	71,9
Kína*	30,00	31,1
Japán	7,09	28,0
Bulgária*	1,00	27,6
Dél-Korea	1,63	24,2
Dél-Afrika	0,92	22,5
Olaszország	0,83	13,9
Lengyelország	0,76	9,9
Franciaország*	1,10	9,4
Új-Zéland	0,46	6,3
Spanyolország	1,60	6,0
USA	10,35	3,4
Szovjetunió	18,88	2,0
Indonézia*	1,28	1,6
India	0,95	1,4
Brazília	0,50	0,1
Együtt	79,62	4,0

* becsült terület

azonos, mesterséges faállományok nevelhetők fel. A második világháború utáni időszakot, amiben ezt az eredményt javarészből elértük, magunk közt az erdőművelés aranykoraként szoktuk emlegetni. A magyarországi mesterséges faállományok teljesítő képességének meg-

ítélésére alkalmasak lehetnek a 2. táblázatban bemutatott KGST-adatok. Az egy hektárra eső évi fahozam, a kitermelhető fatömeg a táblázaton feltüntetett országokban a következő: Bulgáriában 1,5, Magyarországon 4,8, az NDK-ban 3,2, Mongóliában 0,6, Lengyelországban 2,8, Romániában 2,7, a Szovjetunióban 0,8 és Csehszlovákiában 3,3 m³/ha.

Bár erdészeti fejlesztésünk fő célja több mint fél évszázada a fahiány leküzdése, a faimport csökkentése, már az 1935. évi erdőtörvény felvetette az erdők több célú hasznosításának a szükségességét. A szocialista társadalomban, amint arra Kulcsár Kálmán (1980) rámutat, az általános jólét a megvalósítandó célkitűzés: „Aligha kétséges, hogy a szocialista társadalom építésének egyik alapvető célja az emberek

2. táblázat
A KGST-ORSZÁGOK ERDEINEK
FAHOZAMA

Ország	Évi fahozam m ³ /ha
Bulgária	1,5
Magyarország	4,8
NDK	3,2
Mongólia	0,6
Lengyelország	2,8
Románia	2,7
Szovjetunió	0,8
Csehszlovákia	3,3

anyagi és szellemi jólétének általánossá tétele, ami a valóban emberi életet élő, sokoldalúan fejlett személyiségekből álló közösség feltétele.” A jólét alapvető összetevői az életszínvonal, az életmód és az életkörnyezet, melyekhez az erdő és az erdőgazdálkodás számottevő mértékben hozzájárul. „Magyar erdők, jóléti erdőgazdálkodás” című 1968-ban megjelent könyvemben a jóléti erdőgazdálkodás lényegét a következőkben foglaltam össze: A jóléti erdőgazdálkodás a legnagyobb mennyiségű, legjobb minőségű fa és egyéb erdei termék (erdei gyümölcs, méz, gomba, gyógynövény stb.) tartamos és gazdaságos termelése mellett következetesen számol az erdő immateriális hasznával (csend, felüdülés, vadászélmény, természet- és tájélmény stb.), az erdő által nyújtott infrastrukturális szolgáltatásokkal (az erdő tájökölógiai szerepe, tájformáló hatása, környezetvédő és üdülési szolgáltatásai stb.). Az erdőt tehát nem csupán fa- és egyéb nyersanyagforrásnak, hanem az ember természeti környezete legfontosabb részének tekinti, s ennek megfelelően a több célú hasznosítás elvei szerint ápolja és hasznosítja. A több célú hasznosítás előnye, hogy következetes megvalósítása esetében a teherviselés megoszlik, az egyes hasznosítókra jutó fajlagos költségek csökkennek, ugyanakkor a hatékonyság növekszik. A hasznosításra jogosultak rangsort kapnak, esetenként

előnyöket élveznek, vagy igényeiket korlátozni kénytelenek. A megfelelő feltételrendszer kidolgozása esetén mód van a több célú hasznosítás népgazdasági szintű optimalizálására. Az ilyen erdőhasznosítás tipikusan interdiszciplináris tevékenység és tudomány.

Az Országos Erdőállomány-fejlesztési Terv készítése során 1974-ben számba vették az elsődlegesen fatermelésre, továbbá környezetvédelemre (védőfásítások, zöldövezetek, valamint talajvédő, vízvédő, táj- és természetvédelmi erdők és fásítások) és üdülésre-turizmusra (pihenő-, sétaerdők, kiránduló erdők, valamint erdei táborok, turista- és sportlétesítmények) kijelölt erdőket (3. táblázat). E szerint

3. táblázat

A TÖBBCÉLÚAN HASZNOSÍTOTT ERDŐK
MEGOSZLÁSA AZ ELSŐDLEGES
RENDELTETÉS SZERINT

Elsődleges rendeltetés	1965	1980
	ezer ha	
Fatermelés	1305,4	1290,1
Különleges rendeltetésű erdők	82,4	298,3
üdülés	6,3	54,9
környezetvédelem	66,3	174,3
természetvédelem	4,5	24,0
vadászat	2,8	41,9
kísérlet	2,5	3,2
Összes erdő	1387,8	1588,4

1965-ben az erdők mindössze 6%-a volt ún. különleges rendeltetésű, több célú, 1980-ban pedig 18,8%-a.

A második világháború után az iparosítás, a városba özönlés és a szolgáltató ipar fejlődése folytán előállt munkaerőhiány, valamint a bérek emelkedése, továbbá az erdei munkák nehézsége és magas önköltsége szinte valamennyi európai és tengerentúli országban előtérbe hozta az *erdőgazdasági munkák gépesítését*, illetőleg az erdőgazdasági munka fokozatosan ipari jellegűvé történő átalakítását. A modern technika alkalmazása szükségessé tette az erdők utakkal történő feltárásának a meggyorsítását. A legfontosabb munkák gépesítettségét az állami erdőgazdaságokban az összes munkavégzés százalékában a 4. táblázat adatai mutatják.

Az 1040/1954-es számú kormányhatározat végrehajtásának elősegítésére szakmai utasításokat (maggazdálkodási, facsemete-termelés, erdősírtési és fásítási, erdőnevelési, valamint fakitermelési utasítást) dolgoztunk ki, melyek sok vonatkozásban a mai mezőgazdasági termelési rendszerekhez hasonlóan írták elő az akkor rendelkezésre álló hazai és külföldi kutatási eredmények, gyakorlati tapasztalatok és technikai eszközök alapján a termelési technológiákat. Ezeknek a szakmai utasításoknak a végrehajtását a volt Országos Erdészeti Főigaz-

4. táblázat
AZ ERDŐGAZDASÁGI MUNKÁK GÉPESÍTÉSE
AZ ÁLLAMI ERDŐGAZDASÁGOKBAN

Erdőgazdasági munka	1954	1960	1970	1980
	gépesítettség %			
Talajelőkészítés	29,5	43,0	43,3	65,6
Erdősítés				
csemeteültetéssel	1,2	1,0	23,0	39,6
Fadöntés, darabolás	1,8	47,9	91,3	97,1
Kérgezés	0	0	24,1	53,4
Közelítés m ³	5,6	4,9	19,6	61,8
Kiszállítás, szállítás m ³	33,7	47,4	83,0	97,7
Fel- és leterhelés	0,1	0,9	21,3	76,2

gatóság az akkori központi tervutasításos gazdaságirányítási rendszerben teljes mértékben biztosította. Az akkor bevezetett technológiák egészen a gazdasági reformig érvényben voltak, eredményesen alkalmazták őket a gyakorlatban.

Az 1968. évi gazdasági reform után az erdőgazdaságok nagyfokú önállóságot kaptak, s ma lényegében saját belátásuk szerint alkalmazzák a kutatási eredményeket, választják meg technikai eszközeiket és a termelési technológiákat. A hetvenes évek közepén az Erdészeti Tudományos Intézetben felvetettük a korszerű mezőgazdasági termelési rendszerekhez hasonló *fatermelési rendszerek* bevezetésének a célszerűségét, és tervbe vettük ilyenek

kialakítását. Ez a kutatásban azt eredményezte, hogy a különböző tudományterületeken dolgozó kutatók komplex termelési technológiák figyelembevételével végzik munkájukat, s így ténylegesen kialakult a korábban sokat szorgalmazott team-kutatás. Erre a kezdeményezésre gyorsan felfigyeltek az élenjáró erdőgazdaságok, és fatermelési rendszerek kialakítására hosszú távú kutatási szerződéseket kötöttek velünk. A Nyugat-Magyarországi Fagazdasági Kombinát iparszerű komplex fenyőtermelési, a Dél-alföldi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság erdeifenyő-termelési, a Nagykunsági Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság akác-, nyár- és fenyő-termelési rendszer kidolgozásával bízott meg bennünket. Elsőnek a nagykunsági akác-fatermelési rendszer készült el, melynek működését a mezőgazdasági és élelmezésügyi minisztériumi államtitkár 1982. április 1-től engedélyezte.

A nagykunsági akácrendszer célja a szellemi és anyagi erők koncentrálásával, a legújabb kutatási eredmények és gyakorlati tapasztalatok felhasználásával, nemesített fajták, korszerű technológiák és technika alkalmazásával az iparszerű akác-fatermelés megvalósítása, nagyobb mennyiségű, jobb minőségű fa és más termék termelése és a termelés jövedelmezőségének a fokozása. A rendszer elősegíti a minél nagyobb éves pénzügyi eredményekre való törekvés mellett a csak hosszabb távon

érvényre juttatható fatermesztési célok megvalósítását, mert a társult erdőgazdaságok és tsz-ek a korszerű technológiák és gépsorok szakszerű és fegyelmezett alkalmazását jól felfogott saját érdekből vállalják, és mert a rendszerszervező biztosítja a szükséges korszerű gépellátást és szervizelést, valamint a szaktanácsadást és a szakmai továbbképzést. Az akácrendszert egymáshoz kapcsolódó alrendszerekből építettük fel. Ezek a hosszú termelési ciklust rövid szakaszokra tagolják, lényegében erdőgazdasági tevékenység termelési ágainak felelnek meg. A rendszert nem a teljes termelési ciklusra dolgoztuk ki, hanem annak csak mintegy 5–12 éves szakaszára, mely az erdő életében a legmeghatározóbb fakitermelést, facsemete-termelést, vágásfelújítást és az első nevelővágást foglalja magába. Ennek megfelelően négy alrendszerből áll. Ezekben gazdaságilag külön-külön is értékelhető termelőmunka folyik.

A Minisztertanács az *elsődleges faipar fejlesztéséről* és a fatakarékosság érdekében teendő intézkedésekről szóló 3009/1955. számú határozata előírta a meglévő fűrész- és lemezipari üzemek korszerűsítését, a farost- és forgácslapgyártás megindítását, valamint a fatakarékosságot, a fának más anyagokkal való helyettesítését. A farostlemez- és forgácslapgyártást a nyugati fejlett ipari államokban a

fenyőfahulladék hasznosítása érdekében fejlesztették ki. A vékony lombosfa (tűzifa) felhasználását erre a célra magyar szakemberek oldották meg; ez volt a felszabadulás után a legjelentősebb innováció a gyenge minőségű hazai fanyersanyag jobb ipari hasznosítása érdekében.

Miben rejlik a hat évre szánt, két fejlesztési határozat negyedszázados hatóereje? Magyarországon a felszabadulás előtt is nagy múltú, nemzetközileg is élenjáró erdészeti oktatás és kutatás folyt. Erdőmérnökeink, erdészeink korszerű szakismeretekkel voltak felvértezve, ezek alkalmazását azonban rendkívül megnehezítették az akkori erdőtulajdon-viszonyok. Az 1040-es és 3009-es határozat jól tükrözte az egységes, összeforrott erdészszakma ideálját, legjobb elgondolásait, legmerészebb céljait. Ezért nagy örömmel, őszinte lelkesedéssel fogadták. Megmozdult az egész szakma, bizonyítani akart. Végeredményben a két határozat az adott időszaknak és közgazdasági körülményeknek megfelelő bátor előrelépés volt, melyet az 1961. évi, az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló VII. törvény messzemenően figyelembe vett (pl. az erdőgazdálkodás céljait, a fejlesztés fő irányait szinte szó szerint ugyanúgy határozta meg), s ez — nem kis mértékben — hozzájárult ahhoz, hogy a

határozatokban megfogalmazott célok még mindig hatnak.

Negyedszázados erdészetfejlesztésünk mérlegét a következőképpen vonhatjuk meg (5. táblázat). A belterjes erdőművelés és az erdőterület növelése folytán a felszabadulás idején feltételezhetően meglévő, mintegy 117 millió m³

5. táblázat
HÁROM ÉVTIZED MAGYAR
ERDÉSZETE

	1950	1975	1980
Erdőterület (ezer ha)	1176	1545	1610
Élőfakészlet (millió m ³)	117	238	257
Kitermelhető fatömeg (millió m ³)	2,6	7,2	7,7
Kitermelt fatömeg (bruttó millió m ³)	3,1	6,7	7,5
Ebből ipari fa (millió m ³)	0,9	3,1	3,7
Feldolgozott fa (millió m ³)	0,8	3,2	3,6
Iparifa-fogyasztás (millió GFE* m ³)	2,6	7,2	7,0
Tűzifa-fogyasztás (millió m ³)	2,4	2,1	2,4
Összes fafogyasztás (nettó millió m ³)	5,0	9,3	9,4
A hazai összes forrás*** részaránya (%)	54,7	59,0	66,7
Fabehozatal (GFE* m ³)	2,9	5,6	4,9
Fakivitel (GFE* m ³)		1,5	1,3
Fa-külkereskedelem egyenlege (milliárd DFT)	-0,6	-3,1	-10,3

* gömbfaegyenérték

** milliárd folyó Ft

*** fakitermelés + iparilag hasznosított fahulladék

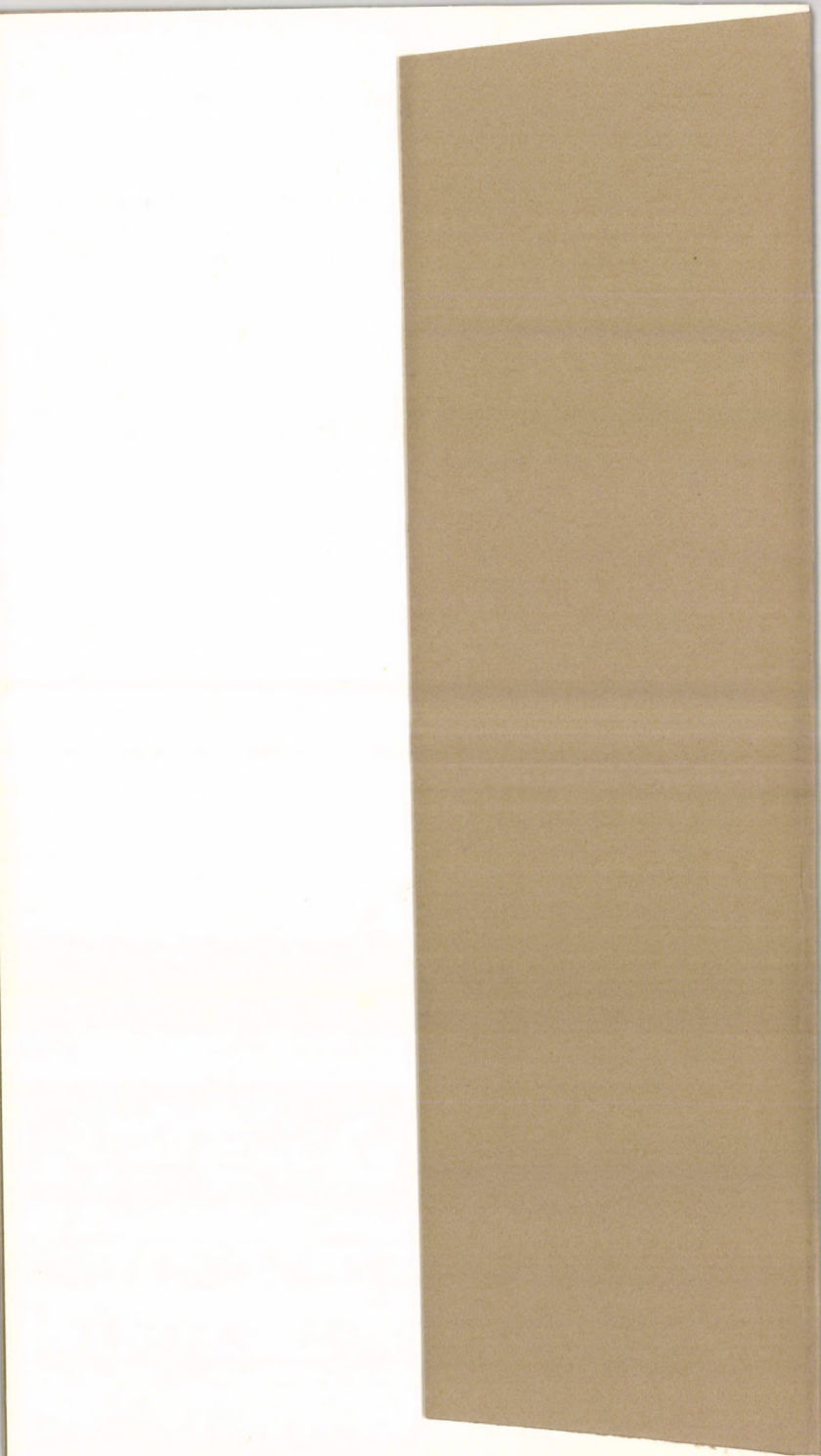
élőfakészlettel (az erdőkben lábon álló fakészlettel) szemben a fatermelésre kijelölt erdők élőfakészlete ma meghaladja a 257 millió m³-t. Ennek pénzürtéke — a tőárat egyenlőnek véve az erdőfenntartási járulékkal — 141 milliárd forint. Az ötvenes évek elején a túlhasználattól, az erdők növedékénél nagyobb fatömeg kitermelésétől féltették erdeinket (1950-ben például a kitermelhető 2,6 millió m³-rel szemben 3,1 millió m³-t vágta ki), most 25 év múltán nem termeljük ki a lehetséges fatömeget sem (1980-ban a kitermelhető 7,7 millió m³-rel szemben 7,5 milliót vágunk ki). Az elmúlt három évtizedben az összes fafogyasztás csaknem a kétszeresére növekedett. 1950-ben az összes fafogyasztás 54,7%-át fedezték hazai forrásból, 1980-ban pedig már a 66,7%-át. 1950-ben fakivitelünk nem volt, 1980-ban már 1,3 millió m³ fát exportáltunk. Lehet-e ennél jobb bizonyítványt kiállítani olyan fejlesztési határozatok végrehajtásáról, melyek a bővített újratermelést tűzték ki célul?

Az az erdésznevezék, amelyhez magam is tartozom, rakta le nálunk a szocialista erdőgazdálkodás alapjait és valósította meg erdőgazdaságunk világviszonylatban is figyelemreméltó fejlesztését. Azokat az eredményeket, melyek alapján az Akadémia tagjává választottak, az erdészet állami irányítói ösztönzésére, minisztériumi és intézeti munkatársaim, vala-

mint az erdészeti termelés dolgozói segítségével
értem el. Mindezért szeretnék ez alkalommal is
őszinte köszönetet mondani.

IRODALOM

- CEHMISZTRENKO, A. F.–FEOFILOV, V. A. (1979): A KGST-országok erdőgazdálkodása fejlesztésének alapvető irányai. Moszkva, Lesznoje hozjajsztvo, 11, 12–17.
- FAO Colloque Mondial sur les Peuplement Artificiels et leur Importance Industrielle, Unasyva (1967) Róma, Volume 21 (3–4), Numéros 86–87.
- HÓMAN B.–SZEKFŰ GY. (1935): Magyar történet. I–V. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- KAÁN K. (1920): Erdőgazdaság-politikai kérdések. Budapest, „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt. 101 old.
- KERESZTESI B. (1971): Magyar Erdők. Második, bővített kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest. 432 old.
- KERESZTESI B. (szerk.) (1982): Magyar erdőszet 1954–1979, Akadémiai Kiadó, Budapest, 390 old.
- KULCSÁR K. (1980): A mai magyar társadalom. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 332 old.

Ára: 14,- Ft